

Civilutskottets betänkande

1981/82: 3

om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m., såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1981/82: 30 bilaga 8)

1 Propositionen

Regeringen har i proposition 1981/82: 30 bilaga 8 (bostadsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i regeringsprotokollet förordats om ändrade grunder för bostadslån till arbetskostnader vid ombyggnad av småhus,
2. godkänna vad i regeringsprotokollet förordats i fråga om avveckling av statskommunala bostadsbidrag till vissa folkpensionärer m. fl.,
3. godkänna vad i regeringsprotokollet förordats om ändrade grunder för lån till kommuner som upplåter mark med tomträtt för bostadsbebyggelse,
4. godkänna vad i regeringsprotokollet förordats om avveckling av lån till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader m. m.

Dessutom har i propositionen intagits en anmälan till regeringsprotokollet. Sålunda anmäls att bostadsministern avser att föreslå regeringen att avveckla den möjlighet till räntebidrag för lån till lokaler som de nuvarande reglerna för statligt bostadslån medger.

2 Motionerna

I detta sammanhang behandlas de med anledning av propositionen väckta motionerna 1981/82:

10 av Knut Billing m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen med bifall till förslagen i motionen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att anslaget till Länsstyrelserna m. m. under budgetåret 1981/82 inte får utnyttjas till högre belopp än 2 540 700 kr.,

54 av Olof Palme m. fl. (s) vari, med hänvisning till motiveringen i motion 1981/82: 46, hemställs

1. att riksdagen beträffande tomträttslån till kommunerna med avslag på regeringens förslag godkänner vad i motionen förordats,
2. att riksdagen beträffande temporära hyresrabatter som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts,
3. att riksdagen beträffande uthyrningsgaranti i nyproduktionen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts,

4. att riksdagen beträffande underhållslån till allmännyttiga bostadsföretag som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts,

65 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, med hänvisning till motiveringen i motion 1981/82: 57, föreslås att riksdagen beslutar

1. att uttala att lånemöjligheter i form av underhållslån skall bibehållas så att lån kan utgå även för år 1982 och hos regeringen hemställa om erforderliga åtgärder i enlighet därmed,

2. att uttala att underhållslånen i första hand skall utgå till allmännyttiga bostadsföretag och avse alla statligt belånade hyreshus,

3. att uttala att möjligheterna till hyresförlustlån skall återinföras så att lån skall kunna utgå till hyresförluster som uppkommit efter år 1980 och hos regeringen hemställa om erforderliga åtgärder i enlighet därmed,

4. att hos regeringen hemställa om att förslag snarast föreläggs riksdagen om ett statligt stöd genom ränte- och amorteringsfria lån till de allmännyttiga bostadsföretagen avsett att täcka det hyreshöjningsbehov för 1982 som kvarstår efter förhandlingar,

5. att avslå regeringens förslag till ändrade grunder för tomträttslån,

6. att avslå regeringens förslag till avveckling av bidrag och lån till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader m. m.,

7. att avslå regeringens förslag till avveckling av statskommunala bostadsbidrag till vissa folkpensionärer m. fl.

Yttrande (bil. 2) har inhämtats från näringsutskottet över motion 10 (m) i vad denna avser hemkonsulentorganisationen.

3 Utskottet

3.1 Konkreta förslag till riksdagen

3.1.1 Bostadslån för ombyggnad av småhus

Regeringen föreslår riksdagen att godkänna vissa ändrade grunder för bostadslån till arbetskostnader vid ombyggnad av småhus. Förslaget innebär att i låneärenden som inkommit till det kommunala förmedlingsorganet fr. o. m. den 1 januari 1982 får arbetskostnader ingå i låneunderlaget endast om arbetena utförs av annan än lånesökanden. De närmare reglerna härför bör det dock enligt förslaget ankomma på regeringen eller efter dess bemyndigande bostadsstyrelsen att utfärda.

Det lämnade förslaget innebär att reglerna vid ombyggnad av småhus får en utformning som motsvarar vad som redan gäller i fråga om lån för energibesparande åtgärder i småhus.

Genom att energibesparande åtgärder och ombyggnader i stor utsträckning genomförs samtidigt och dessutom har samma karaktär är det enligt utskottets mening värdefullt om lånereglerna samordnas på det sätt som

föreslås i regeringsprotokollet. Härigenom uppnås också ett av de syften som låg bakom införandet av regeländringarna för energistödet, nämligen att arbetena utförs i sådana former att de sociala åtagandena för arbetskraften tryggas och att sociala avgifter och skatter betalas.

3.1.2 Bostadsbidrag

Enligt regeringsförslaget skall de statskommunala bostadsbidragen till vissa folkpensionärer m. fl. (SKBF) avvecklas i och med utgången av år 1981. Förslaget lämnas mot bakgrund av att de statskommunala bostadsbidragen endast utgör ett komplement till de kommunala bostadstilläggen (KBT) och att förbättringar inom KBT-systemet medfört att ett minskande antal pensionärer kommit att uppbära statskommunalt bostadsbidrag. Vidare anförs att kostnaden för de utbetalade bidragen år 1982 beräknats till omkring 8 miljoner varav staten svarar för 3 miljoner och att statens administrationskostnader samtidigt uppgår till omkring 7 milj. kr.

I motion 65 (vpk) yrkande 7 hemställs däremot att regeringens förslag till avveckling av de statskommunala bostadsbidragen till vissa folkpensionärer m. fl. skall avslås. I motiveringen, som återfinns i motion 57 (vpk), anförs motionärerna att även om administrationskostnaderna för bostadsbidragen är stora så har stödet stor betydelse för de flesta av de pensionärer som uppbär det.

Nu gällande regler medför att SKBF kan utgå med maximalt 200 kr. per månad. Få bidragstagare torde dock uppbära så högt bidrag. Det genomsnittliga bidraget uppgår till drygt 100 kr. per månad.

Mot bakgrund av den i sammanhanget höga administrationskostnaden tillstyrker utskottet regeringens förslag och avstyrker därmed motion 65 (vpk) yrkande 7.

3.1.3 Tomrättslån

En redogörelse för tomrättslångivningen har tagits in som bilaga 1 till detta betänkande.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget förordas i regeringsförslaget att den statliga låneandelen för tomrättslån sänks från 95 till 25% av beräkningsunderlaget. Förslaget innebär att kommunerna efter det förordade ikraftträdandet den 1 januari 1982 blir hänvisade till att finansiera större delen av sina markförvärv för tomrättsändamål med lån från kreditmarknaden. I regeringsprotokollet erinras i detta sammanhang om de två s. k. kommunlåneinstitutet, som har tillkommit för att kanalisera långfristiga krediter till kommunerna. Vidare hänvisas till att det vid överläggningar mellan företrädare för bostadsdepartementet och riksbanken framkommit att riksbanken är beredd vidta åtgärder som möjliggör för instituten att öka sin årliga upplåning i en omfattning som svarar mot minskningen av de statliga tomrättslånen. Enligt vad utskottet erfarit är riksbanken också beredd medverka till att Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner får

tillstånd till en upplåning på obligationsmarknaden som motsvarar de minskade statslånemöjligheterna.

Den förordade sänkningen av tomträttslånen föreslås träda i kraft den 1 januari 1982 och därmed tillämpas på lån som lämnas fr. o. m. detta år.

Med hänvisning till motion 46 (s) hemställs i motion 54 (s) yrkande I att regeringens förslag skall avslås och att riksdagen skall godkänna vad i motionen förordats. Motionsförslaget innebär att de statliga tomträttslånen helt skall upphöra. De föreslås i stället bli ersatta med prioriterade lån i bostadsinstitutet. Detta för att garantera att kommunerna även i fortsättningen får tillräckliga krediter för tomträttsändamål till motsvarande ekonomiska villkor som i dag gäller för tomträttslån.

Avslag på regeringens förslag till ändrade grunder för tomträttslån yrkas i motion 65 (vpk) yrkande 5. Enligt motiveringen i motion 57 (vpk) innebär det framlagda förslaget ytterligare försämringar och svårigheter för kommunerna vad gäller lån inom bostadssektorn och att det i stället är förbättringar som erfordras.

Utskottet ansluter sig till den principiella linjen att det finns starka skäl att minska belastningen på statsbudgeten genom att överlåta tomträttsfinansieringen till låneformer utanför budgeten. En förutsättning för detta är självfallet att den alternativa långivningen kan ske på sådana villkor att syftet med krediterna inte förfelas.

De nämnda budgetmässiga skälen är enligt utskottets mening så starka att den nya långivningen får anses godtagbar även om den sker på villkor som från låntagarens utgångspunkt är sämre än de villkor som gäller för nuvarande statliga tomträttslån. De lånevillkor som nu gäller för kommunal upplåning för andra ändamål via obligationer eller kommunlåneinstitutet har accepterats och bör kunna accepteras även för här aktuellt ändamål. (Vpk)-motionen avstyrks redan på dessa grunder.

Villkoren för nuvarande långivning från bostadsinstitutet är något förmånligare för låntagaren. Skillnaden är dock inte så markerad (se bilaga 1 s. 14) att endast villkor av denna typ kan godtas som ersättning för tomträttslånen.

Utskottet har inte anledning till annat än att förutsätta att anspråken på lån kan tillgodoses utan att krediterna prioriteras. Riksbanken har bestyrkt denna bedömning. Mot en prioritering av dessa lån – något som riksbanken kraftigt motsatt sig – talar också tungt vägande principiella skäl. Det kan t. o. m. sättas i fråga om inte en ytterligare belastning av det prioriterade kreditutrymmet i realiteten upphäver vissa avsedda effekter av den åsyftade budgetbesparingen.

I detta sammanhang har utskottet också beaktat att en lösning som innebär krav på ett nytt förslag från regeringens sida kommer att uppskjuta genomförandet av en reform och att besparingseffekterna för budgetåret 1982/83 därmed minskas i motsvarande grad.

Utskottet förordar sålunda att den statliga tomträttslångivningen helt

upphör fr. o. m. år 1982, dvs. i och med att de ansökningar som skall ha kommit in till länsbostadsnämnden senast den 31 augusti 1981 har slutbehandlats. Motsvarande kreditanspråk får i fortsättningen tillgodoses genom oprioriterad upplåning genom obligationer eller via kommunlåneinstitutet.

3.1.4 Energisparstöd

Förslag om att avveckla det statliga lånestödet till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader och anläggningar lämnas i regeringsprotokollet. Detta med hänvisning till statens behov av att begränsa utgifterna samt att den fastighetssekonomiska lönsamheten för energisparåtgärder inom denna sektor bedömts vara hög, mätt i genomsnittlig besparingskostnad.

Enligt förslaget bör inga beslut att bevilja lån meddelas efter den 31 december 1981. Den för budgetåret 1981/82 fastställda ramen för bidrag och lån på 175 milj. kr. torde dock inte komma att påverkas eftersom nästan hela den tillgängliga ramen tas i anspråk av nu inneliggande ansökningar.

Emot regeringsförslaget står endast motion 65 (vpk) yrkande 6 vari, med hänvisning till motiveringen i motion 57 (vpk), hemställs att energisparstödet bibehålls. Motionärerna hävdar att en avveckling av stödet skulle leda till betydande svårigheter för många kommuner att finansiera energisparåtgärder och därmed möjligheterna till effektivt sparande.

Utskottet delar de bedömningar av energisparåtgärdernas lönsamhet i det aktuella byggnadsbeståndet som förs fram i regeringsprotokollet, och regeringens förslag tillstyrks därför. Med beaktande av att ramen för 1981/82 i huvudsak redan tagits i anspråk torde de omedelbara effekterna för kommunerna bli begränsade. Utskottets ställningstagande i denna del innebär att förslaget i motion 65 (vpk) yrkande 6 avstyrks.

3.1.5 Bostadens pris – subventionsnivån

De förslag på bostadsområdet som läggs fram i (s)- resp. (vpk)-motionen ingår som delar i partiernas samlade motionsförslag i anledning av proposition 30 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. Detta innebär bl. a. att finansieringen av insatserna på området förutsätts ske genom åtgärder också inom andra sektorer än bostadssektorn. Den samlade bedömningen av de ekonomiska paket i vilka åtgärderna på hyresområdet ingår görs av finansutskottet, som i sitt betänkande FiU 1981/82: 1 avstyrker de riktlinjer för den ekonomiska politiken som dras upp i partimotionerna från (s) och (vpk).

Införande av *temporära hyresrabatter* föreslås i motion 54 (s) yrkande 2. Förslaget, som motiveras i motion 46 (s), är avsett att gälla lägenheter i flerfamiljshus som upplåts med bostads- eller hyresrätt och som påbörjas

under åren 1982–1984. Hälften av rabatten föreslås bli generell till all nyproduktion under perioden, medan resterande del skall kunna utnyttjas bl. a. till en extra rabattering på orter med bostadsbrist. Rabatten föreslås år 1982 uppgå till 60 kr/m² för att sedan nertrappas till 40 resp. 20 kr/m² under de två följande åren.

Det rådande statsfinansiella läget har tvingat fram en rad besparingsåtgärder inom bl. a. bostadsdepartementets verksamhetsområde. Det är mot denna bakgrund mindre lämpligt att ytterligare belasta statsbudgeten med ett nytt statligt bostadsstöd i form av en hyresrabatt. Detta även om rabatten är temporär. Motion 54 (s) yrkande 2 avstyrks därför.

En förlängning av *underhållslånen* med ytterligare ett år till att utgå även under år 1982 föreslås i motion 54 (s) yrkande 4. Enligt motiveringen i motion 46 (s) skall lån kunna utgå till hyresfastigheter inom allmännyttan uppförda med statligt stöd under perioden 1962–1971. Lånet föreslås kunna utgå med högst 10 kr/m² bostadslägenhetsyta och år.

Motsvarande förslag ställs i motion 65 (vpk) yrkande 1 och 2. Någon absolut begränsning till de allmännyttiga bostadsföretagen görs dock inte i detta sammanhang.

Riksdagen har såväl under hösten 1980 som våren 1981 tagit ställning (CU 1980/81: 8 s. 1 resp. CU 1980/81: 29 s. 33) till förslag om bibehållande av *underhållslånen* år 1982. Utskottet har vid sin senaste behandling av frågan intagit ståndpunkten att ytterligare överväganden avseende underhållsfinansieringen bör anstå tills ett definitivt förslag föreligger och att pågående utredningsarbete får förutsättas ge underlag för ett sådant beslut. Den härvid åsyftade underhållsfondsutredningen har under försommaren 1981 avgett delbetänkandet *Hyresgästinflytande på målning och tapetsering* (SOU 1981: 47) som tar upp frågor kring det inre underhållet. Utredningen avser dessutom att under våren avge ett slutbetänkande om det totala fastighetsunderhållet.

Såsom framgår av ovanstående är utredningsarbetet om fastighetsunderhållets finansiering inne i sitt slutskede. Utskottet finner det inte motiverat att i detta läge föregripa utredningen i vad gäller underhållsfinansieringen. Ytterligare överväganden bör därmed anstå till dess att ett färdigt förslag föreligger.

Ett statligt stöd genom ränte- och amorteringsfria *lån till de allmännyttiga bostadsföretagen* avsett att täcka det hyreshöjningsbehov för 1982 som kvarstår efter förhandlingar föreslås i motion 65 (vpk) yrkande 4. I sin motivering i motion 57 (vpk) framhåller motionärerna att ett stöd av detta slag till allmännyttan genom bruksvärdesbestämmelserna i hyreslagen även skulle ge lägre hyror i privata hyreshus.

Även i detta fall har utskottet helt nyligen tagit ställning (CU 1980/81: 6 s. 16 samt CU 1980/81: 29 s. 3) till motsvarande förslag. Motionsyrkandet avstyrks.

3.1.6 Uthyrningsgaranti och hyresförlustlån

Även förslagen vad avser uthyrningsgaranti och hyresförlustlån ingår som delar i partiernas samlade ekonomiska förslag enligt vad som redovisas i avsnitt 3.1.5.

I syfte att stimulera produktionen av bostäder föreslås i motion 54 (s) yrkande 3 att en statlig *uthyrningsgaranti* införs. Förslaget, som utvecklas närmare i motion 46 (s), innebär att en garanti skall gälla statligt belånade lägenheter med hyres- och bostadsrätt i flerfamiljshus som påbörjas under åren 1982–1984. Detta betyder att hyresgarantin omfattar samma fastighetsbestånd som den föreslagna hyresrabatten.

Civilutskottet har även i detta fall nyligen behandlat (CU 1980/81: 6 s. 15 samt CU 1980/81: 29 s. 40) motsvarande motionsyrkanden. Utskottet har inte funnit anledning att nu frångå sina tidigare beslut och motionsyrkandet avstyrks därför.

Ett återinförande av *hyresförlustlångivningen* krävs i motion 65 (vpk) yrkande 3 – ett yrkande som utskottet behandlat senast under riksmötet 1980/81 (CU 1980/81: 6 s. 15 samt CU 1980/81: 29 s. 40). Några nya saksklär förs inte fram i motionärernas motivering i motion 57 (vpk), och utskottet finner därför inte anledning att i detta sammanhang ställa sig bakom motionsförslaget.

3.1.7 Besparingar inom kommundepartementets verksamhetsområde

Motion 10 (m) utmynnar i en hemställan som torde avsetts innebära att anslagen till länsstyrelserna, lokala skattemyndigheterna, kronofogdemyndigheterna samt civilbefälhavarna under budgetåret 1981/82 inte får utnyttjas till ett högre sammanlagt belopp än 2 540 700 000 kr. – ett belopp som med 56 milj. kr. understiger vad som ursprungligen anvisats för dessa ändamål. I motion 8 (m) anges dock att besparingarna avser helt budgetår och att mindre än halva detta belopp kan bokföras på första halvåret 1982. Till grund för denna anslagsminskning ligger ett antal i motionen framlagda besparingsförslag. Förslagen avser decentralisering från länsstyrelserna till vägförvaltningen av vissa beslut, förenklad administration och regler för älgjakt, indragning av hemkonsulenterna, samordning av priskontorens (SPK) och statistiska centralbyråns verksamhet, förenklade regler för beräkning av pensionsgrundande inkomst, upphörande med utarbetandet av länsrapporter och länsprogram m. m. samt minskad kungörelseannonsering.

Gemensamt för de förslag som läggs fram i motionen är att de torde förutsätta personalminskningar för att besparingen skall uppnås. Med avseende på gällande lagar och avtal inom området torde det dock knappast vara möjligt att så snabbt minska personalen att någon betydande besparing uppstår under budgetåret 1981/82. Detta är en synpunkt som också förs fram i näringsutskottets yttrande (här fogat som bilaga 2) över delförslaget om en indragning av hemkonsulenterna. I yttrandet tar näringsut-

skottet dessutom upp behovet av en samlad bedömning av hemkonsulentorganisationen innan ställning tas till eventuella indragningar. Också för flera av de övriga förslagen gäller att de är föremål för överväganden i olika sammanhang. Ett beslut i den riktning som föreslås i motionen skulle därmed föregripa resultaten av dessa överväganden. Vad avser beräkningarna av pensionsgrundande inkomst gäller därtill att ersättning utgår från AP-fonden för de aktuella myndigheternas administration härav. Detta betyder att någon reduktion av myndighetsanslaget inte kan uppnås genom förenklingar på detta område.

Med hänvisning till vad som ovan anförts avstyrker civilutskottet motion 10 (m).

3.2 Vissa övriga förslag m. m.

I en motion till 1980/81 års riksmöte föreslogs en samordning av lånereglerna för garage till bostäder. Utgångspunkten för förslaget var att gränsen för att lokaler skall kunna belånas som bostadskomplement är att låneunderlaget är högst 20 000 kr. per ärende och inte per lägenhet. Detta betyder i normalfallet att garage blir låneberättigat vid byggande av småhus men inte vid byggande av flerfamiljshus. Vid sin behandling av motionen biföll utskottet (CU 1980/81: 29 s. 39) densamma och detta gavs regeringen till känna.

I regeringsprotokollet anmäler bostadsministern att förslag om att avveckla den möjlighet till räntebidrag för lån till lokaler som de nuvarande reglerna medger kommer att lämnas till regeringen och att ändringen bör träda i kraft den 1 januari 1982. Enligt vad utskottet inhämtat har förslaget avgetts och en författning väntas inom kort.

De av regeringen i proposition 30 föreslagna besparingarna inom kommun- och bostadsdepartementens verksamhetsområden accepteras i motion 8 (m). Därutöver aviseras dock i motionen att ytterligare besparingsförslag kommer att föreläggas riksdagen under allmänna motionstiden 1982. Dessa sparåtgärder är avsedda att träda i kraft fr. o. m. budgetåret 1982/83.

Enligt vad som anges i motionen skall 2 550 milj. kr. sparas genom att subventionsnivån inom bostadssektorn minskas och stödet ges en fördelningspolitiskt mer effektiv inriktning. Stödet skall vidare koncentreras till nybyggda bostäder med lika villkor för olika upplåtelseformer för bostäder med statliga lån.

Inom kommundepartementets verksamhetsområde aviseras kommande besparingar på sammanlagt 100 milj. kr. genom att byråkratin minskas och verksamheter rationaliseras.

3.3 Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *bostadslån till arbetskostnader vid ombyggnad av småhus* att riksdagen godkänner vad i regeringsprotokollet förordats,
2. beträffande *avveckling av statskommunala bostadsbidrag till vissa folkpensionärer m.fl.* att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 65 yrkande 7 godkänner vad i regeringsprotokollet förordats,
3. beträffande *ändrade grunder för tomträttslån m.m.* att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1981/82: 54 yrkande 1 samt med avslag på motion 1981/82: 65 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *avveckling av lån till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader m.m.* att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 65 yrkande 6 godkänner vad i regeringsprotokollet förordats,
5. beträffande *temporära hyresrabatter* att riksdagen avslår motion 1981/82: 54 yrkande 2,
6. beträffande *underhållslån* att riksdagen avslår motion 1981/82: 54 yrkande 4 samt motion 1981/82: 65 yrkandena 1 och 2,
7. beträffande *särskilda lån till de allmännyttiga bostadsföretagen* att riksdagen avslår motion 1981/82: 65 yrkande 4,
8. beträffande *uthyrningsgaranti i nyproduktionen* att riksdagen avslår motion 1981/82: 54 yrkande 3,
9. beträffande *återinförande av hyresförlustlånen* att riksdagen avslår motion 1981/82: 65 yrkande 3,
10. beträffande *anslagen under Länsstyrelserna m.m.* att riksdagen avslår motion 1981/82: 10.

Stockholm den 5 november 1981

På civilutskottets vägnar
KJELL A. MATTSSON

Närvarande: Kjell A. Mattsson (c), Per Bergman (s), Oskar Lindkvist (s), Kerstin Ekman (fp), Lars Henrikson (s), Knut Billing (m), Maj-Lis Landberg (s), Bertil Danielsson (m), Birgitta Dahl (s), Kerstin Andersson i Hjärtum (c), Bertil Dahlén (fp), Ingvar Eriksson (m), Per Olof Håkansson (s), Lennart Nilsson (s) och Cecilia Jensfelt (c).

Reservationer

1 Tomträttslån (3.1.3)

Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl, Per Olof Håkansson och Lennart Nilsson, alla (s), anser att

dels den del av utskottets betänkande som på s. 4 börjar "Utskottet ansluter" och på s. 5 slutar "via kommunlåneinstituten" bort lyda:

Utgångspunkten för överväganden om att flytta ut tomträttskrediterna från staten till kreditmarknaden måste vara att den nya långivningen kan anses uppfylla motsvarande syften som den nuvarande. Detta innebär ett krav på att tillgången till krediter skall vara helt säkrad i skilda situationer och att lånevillkoren skall vara de som ligger närmast de nu gällande i fråga om ekonomisk belastning på låntagarkommunerna.

Av de alternativ som är praktiskt tänkbara i detta hänseende framstår av naturliga skäl prioriterade lån från bostadsinstituten som den enda lösning som uppfyller de ställda kraven. Mot en sådan lösning har endast åberopats allmänna värderingar om att den prioriterade sektorn bör hållas tillbaka samt att genomförandet av en sådan ordning skulle medföra administrativa olägenheter. När det gäller prioriteringsfrågan har utskottet beaktat att de nuvarande lånen i sak utgör en prioriterad långivning och att detta förhållande inte skulle ändras. Det administrativa merarbete som skulle kunna uppstå vid själva införandet – bl. a. i regeringskansliet och för kreditgivarna – är inte ett tillräckligt skäl för att avstå från en lösning som från andra synpunkter sett anses som bäst.

Mot bakgrund av dessa bedömningar anser utskottet att den statliga tomträttslångivningen inte endast delvis utan helt bör ersättas med prioriterade krediter via bostadslåneinstituten. De ändringar som behövs i lagstiftningen och de initiativ som i övrigt krävs ankommer på regeringen. Det får förutsättas att riksbanksfullmäktige tar de initiativ som påkallas av ett riksdagens godtagande av vad utskottet här förordat.

dels utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *ändrade grunder för tomträttslån m. m.* att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 54 yrkande 1 samt med avslag på regeringens förslag och motion 1981/82: 65 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2 Temporära hyresrabatter (3.1.5)

Reservanterna under 1 (s) anser att

dels den del av utskottets betänkande på s. 6 som börjar "Det rådande" och slutar "avslås därför" bort lyda:

De senaste årens nedgång i bostadsbyggandet tillsammans med stigande

produktionskostnader och därav följande hyreshöjningar har medfört att de bostadslösa situation försvårats ytterligare. De få lägenheter som produceras har de inte råd att efterfråga, vilket i synnerhet drabbar unga människor. Detta innebär att bostadsbyggandet alltmer anpassas till de betalningsstarkas efterfrågan och på ett mera exklusivt boende. Denna marknadsanpassning, med ett sjunkande bostadsbyggande som följd, måste hejdas. Den i (s)-motionen föreslagna temporära hyresrabatten ger härvid en hyressänkning som medför att även de mindre betalningsstarka får möjlighet att efterfråga nyproducerade bostäder. Detta i sin tur ger en nödvändig stimulans till en ökad bostadsproduktion.

Mot bakgrund av vad som här anförts bör riksdagen med bifall till motion 54 (s) yrkande 2 ge regeringen till känna vad utskottet anför.

dels utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *temporära hyresrabatter* att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 54 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

3 Underhållslån (3.1.5)

Reservanterna under 1 (s) anser att

dels den del av utskottets betänkande på s. 6 som börjar "Såsom framgår" och slutar "förslag föreligger" bort lyda:

I en situation med en negativ inkomstutveckling och kraftigt höjda hyror har de allmännyttiga företagen hamnat i en situation där det inte är möjligt att via hyror täcka in också kostnaderna för underhåll. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att behålla underhållslånen även under år 1982. Med hänsyn till det statsfinansiella läget bör dock lån kunna utgå med högst 10 kr/m² bostadslägenhetsyta och år. Dessutom bör lånemöjligheten begränsas till de hyresfastigheter som uppförts med stöd av statliga lån under perioden 1962–1971. Pågående utredningsarbete bör kunna ge underlag för en långsiktig lösning på finansieringen av fastighetsunderhållet efter år 1982. Riksdagen bör med anledning av motion 65 (vpk) yrkandena 1 och 2 och med bifall till motion 54 yrkande 4 ge regeringen till känna vad utskottet anför.

dels utskottet under 6 bort hemställa

6. beträffande *underhållslån* att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 65 yrkandena 1 och 2 samt med bifall till motion 1981/82: 54 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

4 Uthyrningsgaranti (3.1.6)

Reservanterna under 1 (s) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Civilutskottet har" och slutar "avstyrks därför" bort lyda:

Den i motion 54 (s) yrkande 3 föreslagna temporära hyresgarantin ingår som en del av det åtgärds paket på bostadsområdet som läggs fram i motion 54 (s). Hyresgarantin utgör i detta sammanhang ett nödvändigt komplement till den hyresrabatt som också ingår bland de föreslagna åtgärderna. Utvecklingen av bostadsbyggandet har under senare år varit sådan att alla möjligheter att öka bostadsbyggandet måste tas till vara. Motionen tillstyrks därför.

dels utskottet under 8 bort hemställa

8. beträffande *uthyrningsgaranti i nyproduktionen* att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 54 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5 Besparingar inom kommundepartementets verksamhetsområde (3.1.7)

Knut Billing, Bertil Danielsson och Ingvar Eriksson, alla (m), anser att

dels den del av utskottets betänkande som på s. 7 börjar "Gemensamt för" och på s. 8 slutar "civilutskottet motion 10 (m)" bort lyda:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att här föreslagna besparingsåtgärder bör genomföras. Gemensamt för flera av de förslag som framläggs i motionen är att de förutsätter personalminskningar för att hela besparingseffekten skall uppnås. Med avseende på gällande lagar och avtal torde det knappast vara möjligt att så snabbt minska personalen att hela besparingseffekten uppnås under budgetåret 1981/82. Den avsedda indragningen kan i vissa fall genomföras på så sätt att innehavarna av tjänsterna utan uppsägning överförs till andra arbetsuppgifter. Som framgår av näringsutskottets yttrande har så redan skett i ett fall. Även en förändring av detta slag förutsätter förhandlingar. Eftersom det vid ett beslut i enlighet med motionens krav är angeläget att snarast få klarhet i framtida arbetsförhållanden kan man räkna med stor beredvillighet hos arbetstagarparten att medverka till att dessa förhandlingar kan genomföras snabbt och till att lämpliga lösningar kan åstadkommas. En avsevärd del av den i motionen beräknade besparingseffekten bör sålunda kunna uppnås redan under innevarande budgetår. Vad gäller beräkningarna av pensionsgrundande inkomst gäller att ersättning utgår från AP-fonden för de aktuella myndigheternas administration härav. Det betyder i och för sig att någon reducering av myndighetsanslaget inte kan uppnås genom förenklingar i enlighet med motionen. Däremot uppnås naturligtvis en rent samhällsekonomisk vinst.

Med anledning av vad utskottet ovan anfört bör regeringen vidta erforder-

derliga åtgärder för att de i motionen framförda besparingsförslagen genomförs. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottet under 10 bort hemställa

10. beträffande *anslagen under Länsstyrelserna m. m.* att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl, Per Olof Håkansson och Lennart Nilsson, alla (s), anför:

Vi har i detta sammanhang ansett oss inte böra gå in på ytterligare överväganden beträffande förslagen avseende bibehållande av de statskommunala bostadsbidragen till vissa folkpensionärer m. fl. samt återinförande av hyresförlustlångivningen. Frågorna torde komma att aktualiseras framdeles.

*Bilaga I***Lån för tomträttsändamål m. m.***Statligt tomträttslån*

Till kommun kan tomträttslån utgå enligt bestämmelserna i tomträttslånekungörelsen (1965:905). Lån utgår oavsett om marken bebyggs med eller utan statligt bostadslån. Lån kan även utgå för fastigheter med byggnader som skall rustas upp och bevaras.

Tomträttslån utgår inte för mark som upplåtits med tomträtt mer än tio år före det år då bostadslånet beviljades eller när byggnadsnämndens slutbesiktning skedde. I fråga om genomgripande ombyggnad gäller att lån inte lämnas när marken upplåtits med tomträtt mer än fem år före det år då ombyggnaden påbörjades. Lån utgår inte heller om markpriset är så högt att bostadslån inte kan beviljas.

För statligt belånade hus utgår lån med 95 procent av summan av de belopp med vilka låneunderlaget minskats på grund av att marken upplåtits med tomträtt. För hus som inte är statligt belånade utgår lånet med 95 procent av den kapitaliserade tomträttsavgälden.

Tomträttslånet lämnas under kalenderåret efter det år då statligt bostadslån beviljats. För hus utan statligt lån lämnas tomträttslånet under kalenderåret efter det år då byggnadsnämnden har besiktigat byggnadsprojektet eller i fråga om ombyggnad det år då ombyggnaden påbörjades.

Lånen löper med en ränta som motsvarar den för statliga bostadslån, dvs. 12,75 procent år 1981. Löptiden är 40 år varav de 10 första är amorteringsfria. Därefter återbetalas lånen på 30 år med rak amortering.

En översyn av bestämmelserna om tomträttsavgäld m. m. har företagits av tomträttskommittén som i sitt betänkande Tomträtt (SOU 1980:49) bl. a. föreslagit vissa justeringar av tomträttslånen. Utredningsbetänkandet som avgavs i början av år 1981 är för närvarande under beredning i regeringskansliet efter en nyligen avslutad remissomgång.

Tomträttslångivningens omfattning under åren 1966–80 redovisas i tabell 1 (s. 15).

Fördelningen av tomträttslångivningen på kommuner redovisas i tabell 2 (s. 16). Av denna framgår att den i särklass största låntagaren är Stockholms kommun. Därefter följer kommunerna Göteborg, Västerås och Malmö i nu nämnd ordning.

Lån i bostadsinstituten

För den prioriterade bottenlångivningen till bostadsbyggandet finns det tre bostadsinstitut. Dessa är stadshypoteksinstitutionen, BOFAB samt Spintab. Den oprioriterade långivningen ligger efter riksdagens beslut år 1979 (FiU 1979/80: 8) på sex särskilda institut med egen obligationsutgivning.

Tabell 1: Tomträttslångivningens omfattning åren 1966–80

År för beslut om tomträttslån	Lånebelopp, milj kr		Antal lägenheter		
	Totalt*	därav avseende ombyggnad	Totalt	därav ombyggnad	
				flerbo-stadshus	småhus
1966	32,6	—	5 495	—	—
1967	72,6	—	13 670	—	—
1968	87,5	—	13 701	—	—
1969	99,0	—	14 383	—	—
1970	157,3	—	22 485	—	—
1971	155,6	—	24 191	—	—
1972	221,8	—	30 202	—	—
1973	258,7	—	28 504	—	—
1974	219,8	2,6	20 684	142	—
1975	268,4	1,3	21 283	147	—
1976	179,5	6,9	15 106	748	36
1977	175,0	2,2	14 180	71	15
1978	177,2	4,1	13 596	203	3
1979	145,6	19,3	7 866	759	14
1980	146,7	14,2	6 912	569	2

Källa: Bostadsstyrelsen

* 93 milj kr fördelade på 3 600 lägenheter avser hus utan statliga lån. Under åren 1966–1969 erhöles tomträttslån endast om marken bebyggs med stöd av statliga bostadslån.

Stadshypoteksinstitutionen består av ett centralt organ – Konungariket Sveriges stadshypotekskassa – och ett antal regionala stadshypoteksför-
eningar. Verksamheten regleras i en särskild förordning (1968: 576).

BOFAB och Spintab är kreditaktiebolag i enlighet med den särskilda lag (1963: 76) som gäller för sådana. Ägare är affärsbankerna respektive spar-
banksväsendet.

Bostadsinstituten har alla likartad verksamhet. De skall sålunda lämna lån mot säkerhet i fast egendom eller tomträtt för finansiering av bostads-,
kontors- och affärsbyggnader. Lån får också lämnas för annan bebyggelse om den finansierats med statligt bostadslån eller samlingslokallån. Vidare får lån lämnas för s. k. gemensamhetsanläggningar i anslutning till flera byggnader av tidigare angivet slag. Någon rätt till utlåning till kommun för tomträttsändamål föreligger däremot inte för närvarande.

De tre instituten tillämpar vad gäller nyproducerade bostäder samma lånevillkor. Lånetypen är för nya lån genomgående s. k. serielån, vilket betyder att amorteringarna under lånens första löptid är något större än för de tidigare använda annuitetslånen. De är dock inte lika stora som för lån med rak amortering. Räntesatsen är 13,7 procent inklusive ett förvaltningsbidrag om 0,2 procent. Lånen har en löptid av 20 år, men amorteringsplanen är upplagd på 40 år för småhus och på 50 år för flerbostadshus.

Tabell 2: Tomträttslångivningen (i 1 000 kr.) med fördelning på kommuner

Län	Kommun	1977	1978	1979	1980	1966-1980
AB	Botkyrka	—	6 107	—	—	81 385
	Järfälla	—	—	—	—	3 592
	Nacka	5 649	—	—	—	84 340
	Sollentuna	—	—	—	—	6 525
	Solna	—	737	—	7 042	92 889
	Stockholm	61 478	88 060	34 135	26 394	894 004
	Sundbyberg	—	—	1 161	—	34 470
	Södertälje	1 796	2 106	4 758	6 478	29 747
	Upplands-Bro	6 609	5 033	3 250	2 637	37 977
	C	Enköping	—	—	—	—
D	Eskilstuna	1 346	171	82	807	19 466
	Nyköping	956	—	—	260	8 270
E	Finspång	2 266	1 543	1 326	—	9 592
	Linköping	—	1 402	38	2 631	6 879
	Norrköping	2 029	2 939	1 704	2 952	41 223
H	Kalmar	760	354	375	891	12 001
	Västervik	1 885	1 929	2 239	2 379	15 477
I	Gotland	—	—	—	—	2 693
L	Kristianstad	—	—	—	—	3 525
	Ängelholm	—	—	—	—	567
M	Landskrona	1 763	773	1 092	589	15 900
	Malmö	6 734	—	3 574	19 062	124 156
N	Halmstad	3 679	—	1 687	943	35 031
O	Göteborg	29 872	9 708	9 877	4 477	336 073
	Uddevalla	529	—	—	—	6 683
P	Borås	—	718	—	—	7 296
	Trollhättan	970	4 982	2 290	5 412	33 441
R	Skövde	1 301	—	—	—	3 406
S	Karlstad	2 257	4 899	—	9 671	44 802
	Kristinehamn	1 703	1 213	2 307	204	16 118
T	Örebro	4 717	5 244	—	—	23 040
U	Fagersta	764	—	—	563	1 327
	Arboga	—	—	—	—	31
	Hallstahammar	833	402	1 811	834	8 323
	Köping	1 158	1 144	2 531	3 023	11 136
	Västerås	10 772	9 674	15 263	17 097	136 745
	Gävle	4 030	2 793	1 072	3 847	31 099
X	Söderhamn	1 386	1 060	1 838	1 102	7 044
	Boden	4 137	5 858	8 036	5 855	34 063
BD	Gällivare	—	1 724	1 466	4 314	12 230
	Kiruna	275	908	2 422	3 080	16 460
	Luleå	11 189	11 663	21 923	—	56 834
	Piteå	—	—	—	—	161
	Samtliga kommuner	172 843	173 144	126 257	132 544	2 346 801

Källa: Bostadsstyrelsen

Kommunernas obligationsupplåning

För landets tre största kommuner Stockholm, Göteborg och Malmö jämte Stockholms läns landsting gäller att de äger rätt ge ut egna obligationer. För Stockholms kommun var räntesatsen på det senaste av dessa obligationslån 14,6 procent och löptiden uppgick till 15 år. Också de två andra storstadskommunerna har motsvarande villkor för sin obligationsupplåning.

Lån i kommunlåneinstituten

För att kanalisera långfristiga krediter till kommunerna, och då särskilt de mindre kommunerna finns det två kommunlåneinstitut. Dessa är Kommunkredit AB samt Kommunlåneinstitutet AB, vilka bägge är kreditaktiebolag enligt den särskilda lagen om sådana. De ägs av sparbankerna respektive affärsbankerna.

Institutens lån löper för närvarande med en ränta som varierar mellan 14,6 till 15 $\frac{1}{8}$ % vartill kommer ett pålägg om 0,1 procent. Löptiden uppgår maximalt till 20 år. Den genomsnittliga löptiden är dock 13 år. Räntesatsen är högre vid längre amorteringstid och den högsta räntesatsen gäller t. ex. för lån till fjärrvärmeanläggningar. Krediterna utgörs dels av serielån, dels av lån i utländsk valuta.

En stor del av kommunernas upplåning ligger dock utanför kommunlåneinstitutet. Denna upplåning sker företrädesvis i AP-fonden och hos försäkringsbolagen.

Kapitalkostnaderna för lån till tomträttsändamål enligt olika alternativ

Inom bostadsdepartementet har genomförts vissa beräkningar avseende kapitalkostnaderna för fyra olika lånealternativ i vad gäller finansieringen av mark för tomträttsändamål.

För beräkningarna har bl. a. antagits att det totala lånebeloppet är 10 miljoner kronor och att ränta och amortering betalas halvårsvis.

De fyra lånealternativen är följande. De härvid angivna procenttalen anger procent av ett tänkt beräkningsunderlag.

Alternativ nr

1	25% i enlighet med gällande tomträttslånevillkor, 13,75%*
	70% i form av 15-åriga lån med rak amortering, 14,6%
2	95% i enlighet med gällande tomträttslånevillkor, 13,75%*
3	95% i form av 40-årigt serielån, 13,7%
4	25% i enlighet med gällande ordning, 13,75%*
	70% i form av 40-årigt serielån, 13,7%

* För år 1982 antagen statslåneränta.

Härvid motsvarar alternativ 1 regeringsförslaget för storstadskommun med egen obligationsupplåning. Alternativ 2 avser nuvarande tomträttslån. Alternativ 3 belyser en finansiering med prioriterade bostadslån enligt (s)-motionen och alternativ 4 avser en finansiering enligt nuvarande tomträttsvillkor för 25 procent av beräkningsunderlaget och resterande del som prioriterade bostadslån.

Kapitalkostnadernas storlek för mindre och medelstora kommuner vid ett genomförande av regeringsförslaget redovisas inte. De lånevillkor som härvid skulle gälla redovisas i det föregående.

Kapitalkostnaden för de fyra alternativen framgår av tabell 3.

Tabell 3: Kapitalkostnaden vid olika lånealternativ

År	Alt. 1 1000-tal kr.	Alt. 2 1000-tal kr.	Alt. 3 1000-tal kr.	Alt. 4 1000-tal kr.
1	1932	1375	1403	1396
2	1861	..	1402	1395
3	1788	..	1401	1394
4	1701	..	1400	1393
5	1645	..	1398	1392
6	1573	..	1396	1390
7	1471	..	1394	1389
8	1428	..	1392	1388
9	1357	..	1390	1386
10	1285	..	1388	1384
11	1301	1708	1386	1471
12	1296	1662	1383	1456
13	1131	1617	1380	1442
14	1047	1571	1376	1427
15	963	1525	1372	1412
16	388	1479	1368	1397
17	375	1433	1363	1381
18	364	1387	1358	1366
19	352	1341	1351	1348
20	339	1296	1343	1330
:	:	:	:	:
40	:	:	:	:

Näringsutskottets yttrande*Bilaga 2***1981/82: 1 y****över motion om indragning av tjänsterna för regionala hemkonsulenter***Till civilutskottet*

Civilutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över motion 1981/82: 10 av Knut Billing m. fl. (m) i vad denna motion avser de regionala hemkonsulenterna. Näringsutskottet får anföra följande.

Motionen

I motionen, som har väckts med anledning av proposition 1981/82: 30 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m., hemställs att riksdagen med bifall till förslagen i motionen som sin mening ger regeringen till känna att "anslaget till Länsstyrelserna m. m. under budgetåret 1981/82 inte får utnyttjas till högre belopp än 2 540 700 kr.". Det belopp som motionärerna åsyftar torde vara 2 540 700 000 kr. och gälla summan av de fyra anslagen under littera B på kommundepartementets huvudtitel, vilka avser länsstyrelserna, de lokala skattemyndigheterna, kronofogdemyndigheterna och civilbefälhavarna. Av bilaga 1 till moderata samlingspartiets partimotion 1981/82: 8 med anledning av samma proposition framgår att de i motion 1981/82: 10 föreslagna besparingsåtgärderna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1982. En av dessa åtgärder, med en av motionärerna beräknad besparingseffekt – synbarligen under budgetåret 1981/82 – av 4 milj. kr., är indragning av tjänsterna för regionala hemkonsulenter. Dessa tjänster är knutna till länsstyrelserna och finansieras över förslagsanslaget (B 1) till dessa myndigheter. Till motivering för sitt förslag beträffande hemkonsulenterna anför motionärerna att kommunerna numera har byggt ut en väl fungerande konsumentservice som till stora delar kan ersätta den verksamhet som bedrivs av dessa befattningshavare.

Uppgifter om de regionala hemkonsulenterna

Hemkonsulentorganisationen började byggas upp omkring år 1910 i hushållningssällskapens regi. När hushållningssällskapens statsunderstödda verksamhet år 1967 överfördes till statliga organ blev hemkonsulenterna tjänstemän hos lantbruksnämnderna. År 1970 överflyttades organisationen till länsstyrelserna, och det uppdrogs åt statens institut för konsumentfrågor att svara för ledningen av konsulentverksamheten. Denna uppgift övertogs av konsumentverket, när det inrättades år 1973. Året innan

förstärktes hemkonsulentorganisationen med sex tjänster så att nuvarande antal tjänster, 39, uppnåddes. Tio län – Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Örebro, Gävleborgs och Västernorrlands – har vardera en hemkonsulenttjänst. I Västerbottens län finns tre sådana tjänster och i övriga län två. Antalet tjänster är sålunda inte relaterat vare sig till antalet kommuner eller till antalet invånare i resp. län. Så omfattar t. ex. län med en tjänst i några fall ett större antal kommuner och invånare än län med två tjänster. Denna fördelning har delvis historiska orsaker.

Våren 1975 fattade riksdagen beslut om en utbyggnad av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten (prop. 1975: 40, NU 1975: 26). I samband därmed behandlades frågan om det konsumentpolitiska arbete på regional nivå som utfördes av hemkonsulenterna vid länsstyrelserna. Enligt propositionen skulle betydande delar av detta arbete föras ut i kommunerna. Samtidigt skulle den statliga verksamheten till stöd för de kommunala aktiviteterna förläggas till konsumentverket. Mot denna bakgrund och för att resurser skulle frigöras för de behövliga förstärkningarna hos konsumentverket föreslogs att hemkonsulenttjänsterna skulle dras in med verkan från den 1 januari 1977.

Riksdagen godtog inte regeringens förslag beträffande hemkonsulenterna. Deras verksamhet på regional nivå fyllde i dåvarande läge en viktig funktion, konstaterade riksdagen. Den lokala konsumentpolitiska verksamheten var visserligen under utbyggnad, men det var ännu bara ett begränsat antal kommuner som mera aktivt bedrev sådan verksamhet. Inga egentliga garantier ansågs föreligga för att de kommuner som skulle starta verksamhet på området gjorde det så snart som förutsattes i propositionen. Riksdagen underströk vikten av att den konsumentpolitiska verksamheten byggdes ut i kommunerna. I takt med utvecklingen på det kommunala planet borde en anpassning av den regionala organisationen komma till stånd, sades det vidare. Regeringen borde fortlöpande följa utvecklingen på det lokala och regionala planet och lägga fram förslag till sådana organisatoriska förändringar som föranleddes därav.

Efter utredning (SOU 1978: 16) framlade regeringen i proposition 1978/79: 57 förslag till riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten. Regeringen utgick härvid från att den regionala instansens arbetsuppgifter skulle anpassas till en utbyggd lokal konsumentpolitisk verksamhet. Det betecknades som angeläget med så klara gränser som möjligt mellan kommunal, regional och central konsumentverksamhet. Riktlinjerna innebar att tyngdpunkten i det regionala arbetet skulle ligga inom områdena utredning, bevakning och kunskapsförmedling. Även vissa informationsuppgifter, såsom samordning av allmän information i länet och anpassning av information till förhållanden inom länet, skulle utföras regionalt. Den regionala personalen skulle vidare ge stöd till den kommunala konsumentpolitiska verksamheten och i ökad utsträckning delta i arbetet

inom länsstyrelsen med frågor som hade konsumentpolitisk anknytning. Fram till dess att kommunerna hade byggt ut den konsumentpolitiska verksamheten skulle den regionala personalen även ge vägledning och information till konsumenter som bodde i kommuner som ännu inte hade inrättat sådan verksamhet. Den personal som arbetade regionalt med konsumentfrågor skulle även i fortsättningen vara inordnad i länsstyrelsernas planeringsavdelningar. Anvisningar för verksamheten skulle utfärdas av konsumentverket.

Riksdagen anslöt sig till dessa riktlinjer. Med stöd av riksdagsbeslutet intensifierades fr. o. m. budgetåret 1979/80 ett tidigare inlett samarbete i projektform mellan länsstyrelserna och konsumentverket. Länsstyrelserna har sedermera genom hemkonsulenterna medverkat i ca 50 samarbetsprojekt. I arbetet ingår bl. a. inventering av produktutbud, framtagning av underlag för konsumentverkets riktlinjearbete, tillsyn av efterlevnaden av riktlinjer och överenskommelser, hushållsekonomiska utredningar samt undersökningar av konsumenternas tillgång på kommersiell service. Hemkonsulenterna deltar vid fortbildning av lärare samt vid framtagning och utveckling av läromedel. Inom utbildningsområdet sker vidare samarbete med högskolor, länskolnämnder, folkhögskolor och studieförbund. Dessutom medverkar hemkonsulenterna i olika informationsaktiviteter, t. ex. en hushållsekonomisk kampanj som konsumentverket f. n. bedriver. För samarbetsprojekten tas knappt hälften av de samlade hemkonsulentresurserna i anspråk. Resterande resurser disponeras av länsstyrelserna för egna insatser på konsumentområdet.

Resp. länsstyrelser har under budgetåret 1980/81 vakantsatt en hemkonsulenttjänst i Kalmar län och en i Jämtlands län samt vid början av det nu innevarande budgetåret en tjänst i Kopparbergs län. Länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands och Älvsborgs län har föreslagit att en hemkonsulenttjänst i vart och ett av länen skall dras in under budgetåret 1982/83. I Uppsala län är denna nedskärning redan verkställd genom att en hemkonsulent har överförs till annan verksamhet. Enligt sina långtidsbedömningar planerar även länsstyrelserna i Malmöhus och Kopparbergs län indragning av en hemkonsulenttjänst vardera.

Vid de flesta länsstyrelserna får hemkonsulenterna – i växlande utsträckning – anlita biträdespersonal inom ramen för planeringskansliernas resurser. I flertalet län torde en kontorsbiträdestjänst på hel- eller halvtid stå till förfogande.

I början av år 1981 hade 191 av landets 279 kommuner någon form av kommunal konsumentverksamhet.

Uttalanden av konsumentverket

Konsumentverket riktade den 9 juni 1981 en skrivelse till regeringen angående resurser för den regionala konsumentpolitiska verksamheten. I

skrivelsen anfördes att den arbetsfördelning och samverkan som på grundval av riksdagsbeslutet år 1979 har etablerats mellan kommuner, länsstyrelser och konsumentverket har inneburit förbättring och effektivisering av de konsumentpolitiska insatserna. Mot denna bakgrund sade sig konsumentverket se med stor oro på att en rad länsstyrelser hade aktualiserat indragning av hemkonsulenttjänster. Det fanns allvarlig risk för att de resurser som riksdagen fastställt så sent som år 1979 skulle komma att kraftigt minskas. En sådan utveckling skulle allvarligt försvaga de samlade statliga insatserna på konsumentområdet och påtagligt ändra de förutsättningar och intentioner som låg till grund för riksdagsbeslutet, sade konsumentverket och fortsatte:

De indragningar av hemkonsulenttjänster som redan skett och som aviseras i länsstyrelsernas långtidsbedömningar synes i ringa utsträckning ha sin grund i en klar konsumentpolitisk bedömning av resursbehovet. I stället synes indragningarna i flera fall bero på att pensionering, sjukdom eller tjänstledighet ger länsstyrelserna tillfälle att göra besparingar. Det finns emellertid också skäl förmoda att vissa länsstyrelser p. g. a. den korta tid som förflutit sedan den nya politiken fastlades av riksdagen inte gjort helt klart för sig vad denna innebär.

En kraftig minskning av de regionala statliga resurserna på konsumentområdet skulle tillsammans med den redan föreslagna kraftiga reduceringen av konsumentverkets anslag innebära en avsevärd urholkning av den statliga konsumentpolitiska verksamheten. Konsumentverkets arbete som på många områden bygger på samverkan med länsstyrelserna skulle påverkas väsentligt. Till följd av nedskärningarna kan resurserna på konsumentområdet hos de olika länsstyrelserna också komma att variera på ett sätt som riksdagen inte avsett.

Konsumentverket angav det som nödvändigt att statsmakterna snarast skulle göra en samlad bedömning av behovet av regionala resurser på det konsumentpolitiska området. Därvid måste sambandet med konsumentverkets resurser beaktas. I avvaktan på en sådan samlad bedömning borde inga hemkonsulenter vid länsstyrelserna dras in.

Konsumentverket har återkommit till ämnet i yttrande den 18 september 1981 över länsstyrelsernas anslagsframställningar för budgetåret 1982/83. Det sägs i yttrandet att konsumentverket med bestämdhet motsätter sig att de av länsstyrelserna föreslagna indragningarna av hemkonsulenttjänster genomförs. En samlad bedömning måste enligt verket göras innan ställning kan tas till eventuella nedskärningar. Konsumentverket erinrar om att inget av hittillsvarande beslut om omplacering eller vakantsättning av hemkonsulenttjänster har skett efter hörande av verket. Det nära samarbete mellan länsstyrelserna och konsumentverket som förutsattes i 1979 års riksdagsbeslut kräver, heter det i yttrandet, att verket i tid orienteras om planerade förändringar av länsstyrelsernas konsumentverksamhet.

Näringsutskottet

Förslaget i motion 1981/82: 10 om indragning av tjänsterna för regionala hemkonsulenter aktualiserar tre frågor, som näringsutskottet tar upp i tur och ordning. Den första frågan gäller kostnaderna för hemkonsulentorganisationen. Är den i motionen angivna besparingseffekten, 4 milj. kr. under budgetåret 1981/82, realistisk om man antar att indragningen, såsom motionärerna menar, kan ske vid årsskiftet 1981-1982? Den andra frågan gäller de tekniska förutsättningarna för en indragning av hemkonsulenttjänsterna. Är indragningen genomförbar vid den tilltänkta tidpunkten med hänsyn till gällande lagar och avtal? Den tredje frågan gäller den regionala konsumentverksamhetens fortbestånd. Bör riksdagen, oavsett vid vilken tidpunkt åtgärden kan genomföras, nu ta ställning för en indragning av hemkonsulenttjänsterna?

Kostnader för hemkonsulentorganisationen

Detaljerade uppgifter om kostnaderna för hemkonsulentorganisationen finns inte tillgängliga hos någon central instans, och tiden har inte medgivit en rundfråga till länsstyrelserna. Lönekostnaderna – inkl. lönekostnadspålägg – under första halvåret 1982 för de 39 hemkonsulenttjänsterna torde grovt räknat kunna anges till 2,5 milj. kr. Därtill kommer kostnader för resor och andra expenser. Ett totalbelopp av 4 milj. kr. kan möjligen uppnås om också kostnaderna för biträdespersonal medräknas. Enligt betänkandet (SOU 1978: 16) Regional konsumentpolitisk verksamhet uppgick under budgetåret 1976/77 de under länsstyrelsernas anslag redovisade kostnaderna för den regionala konsumentverksamheten till ca 5 milj. kr. I detta belopp ingick lönekostnaderna för hemkonsulenterna och uppskattade resurser för ett antal kontorsbiträden samt ett schablon tillägg för lokal-kostnader, resor och övriga expenser. Kostnaderna för kontorsbiträden fanns inte särredovisade utan ingick i planeringskansliernas totala kostnader för kontorsbiträden. Det kan anmärkas att kostnader för lokalutrymmen som blir överflödiga vid en personalminskning inte med säkerhet kan insparas omgående. Bortfall av hemkonsulenternas insatser kan vidare komma att medföra kostnadsökningar på annat håll inom länsstyrelsen.

Såsom framgår av redogörelsen i det föregående hålls f. n. tre hemkonsulenttjänster vakanta, varjämte en hemkonsulent har överförs till annan verksamhet. Ca en tiondel av den besparing som motionärerna åsyftar med sitt förslag har alltså redan genomförts, åtminstone vad gäller lönekostnaderna, något som reducerar nettoeffekten om förslaget kan genomföras.

Tekniska förutsättningar för en indragning av hemkonsulenttjänsterna

Vid uppsägning från arbetsgivarens sida är hemkonsulenttjänsternas innehavare enligt lagen (1974: 12) om anställningsskydd samt allmänna anställningsavtalet för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) tillförsäk-

rade en uppsägningstid av, beroende på ålder, tre till sex månader; den sistnämnda uppsägningstiden gäller för den som har fyllt 45 år. När det är fråga om uppsägning på grund av arbetsbrist måste arbetsgivaren varsla om uppsägningen minst en månad i förväg. Arbetstagarorganisationerna har härvid rätt till överläggning med arbetsgivaren; överläggningen skall påkallas senast en vecka efter varslet. Innan arbetsgivaren beslutar om en sådan förändring av verksamheten som det här gäller måste han enligt lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet förhandla med arbetstagarorganisation som han har kollektivavtal med. Av vad nu sagts följer att det är uteslutet att hemkonsulenterna kan uppsägas från sina tjänster med verkan från årsskiftet 1981-1982. I själva verket torde de, möjligen med något undantag, vara tillförsäkrade att få behålla sina tjänster till efter det nu innevarande budgetårets slut. En indragning av hemkonsulenttjänsterna som innebär att deras innehavare skall skiljas från sina tjänster kan alltså inte medföra någon nämnvärd ekonomisk effekt under detta budgetår.

Den avsedda "indragningen" kan också tänkas genomförd på så sätt att hemkonsulenttjänsternas innehavare utan uppsägning överförs till andra uppgifter, i första hand vid länsstyrelserna. Som framgår av det föregående har så redan skett i ett fall. Även en förändring av detta slag förutsätter förhandlingar, som kan bli tidsödande. I intet fall torde det vara praktiskt möjligt att genomföra en omplacering av detta slag med verkan från det stundande årsskiftet. En förutsättning, om förändringen skall kunna genomföras med avsedd ekonomisk effekt, är också att det vid årsskiftet finns en lämplig, minst lika hög tjänst ledig på vilken hemkonsulenten kan placeras. Sådana vakanser kan givetvis låta vänta på sig. Åtminstone när det gäller vissa hemkonsulenter kan det vidare med hänsyn till deras utbildning och hittillsvarande inriktning vara svårt att finna alternativa tjänster. Sammanfattningsvis torde inte heller omplaceringsmetoden möjliggöra någon betydande besparing inom hemkonsulentorganisationen under budgetåret 1981/82.

Hemkonsulentorganisationens framtid

Riksdagen har så sent som våren 1979 angivit riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten. Dessa riktlinjer innebär en bestämd arbetsfördelning mellan central, regional och kommunal nivå när det gäller konsumentpolitiska insatser. Hemkonsulenterna, som svarar för den regionala verksamheten, fyller en viktig funktion i detta system. Arten av deras aktiviteter belyses av redogörelsen i det föregående. Inemot hälften av resurserna tas i anspråk för projekt som genomförs av konsumentverket och hemkonsulenterna i samarbete. Enligt näringsutskottets mening talar starka skäl mot en indragning av hemkonsulenttjänsterna. Vad utskottet har anfört i de närmast föregående avsnitten visar att motionärernas förslag att en indragning skall genomföras vid det stundande årsskiftet inte är

realistiskt. Utskottet anser att en sådan åtgärd inte heller bör komma i fråga på längre sikt.

Motionärerna anför "att kommunerna numera byggt ut en väl fungerande konsumentservice som till stora delar kan ersätta" hemkonsulenternas verksamhet. I anslutning till detta vill utskottet anmärka dels att hemkonsulenterna huvudsakligen har uppgifter som är specifika för den regionala nivån, dels att kommunal konsumentverksamhet ännu saknas i ca 30% av landets kommuner.

Såsom redovisats i det föregående har en rad länsstyrelser tagit initiativ till en nedskärning av hemkonsulentorganisationen genom vakantsättning och förslag om indragning av tjänster. De ifrågavarande länen är sådana där mer än en hemkonsulenttjänst finns inrättad. Konsumentverket – som uppger att länsstyrelserna har fattat sina nedskärningsbeslut utan dess hörande – har hos regeringen begärt att statsmakterna inte skall ta ställning till förslag om nedskärningar inom hemkonsulentorganisationen förrän en samlad bedömning har gjorts av vilka regionala resurser som behövs på det konsumentpolitiska området. Näringsutskottet finner denna begäran befogad och förutsätter att regeringen tar hänsyn till den vid sin prövning av länsstyrelsernas anslagsframställningar.

Stockholm den 3 november 1981

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Nils Erik Wååg (s), Lilly Hansson (s), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Hadar Cars (fp), Karl Björzén (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Christer Eirefelt (fp), Per Westerberg (m) och Ivar Franzén (c).

Avvikande mening

Erik Hovhammar, Karl Björzén och Per Westerberg (alla m) anser att de två sista avsnitten i yttrandet bort ha följande lydelse:

Tekniska förutsättningar för en indragning av hemkonsulenttjänsterna

Vid uppsägning – – – (= utskottet) – – – detta budgetår.

Den avsedda indragningen kan i stället genomföras på så sätt att hemkonsulenttjänsternas innehavare utan uppsägning överförs till andra uppgifter, i första hand vid länsstyrelserna. Som framgår av det föregående har så redan skett i ett fall. Även en förändring av detta slag förutsätter förhandlingar. Eftersom det vid ett beslut av statsmakterna att avveckla hemkonsulentverksamheten är angeläget för de berörda befattningshavar-

na att så snart som möjligt få klarhet om sina framtida arbetsförhållanden kan man räkna med stor beredvillighet hos arbetstagarparten att medverka till att dessa förhandlingar kan genomföras snabbt och till att lämpliga lösningar kan åstadkommas. En avsevärd del av den i motionen beräknade besparingseffekten bör sålunda kunna uppnås.

Hemkonsulentorganisationens framtid

Näringsutskottet har i det föregående diskuterat de tekniska förutsättningarna för ett genomförande av motionärernas förslag. I sakfrågan är utskottet ense med motionärerna. Hemkonsulentorganisationen fyller numera inte någon väsentlig funktion och bör därför med hänsyn till det statsfinansiella läget avvecklas så snart som möjligt.